

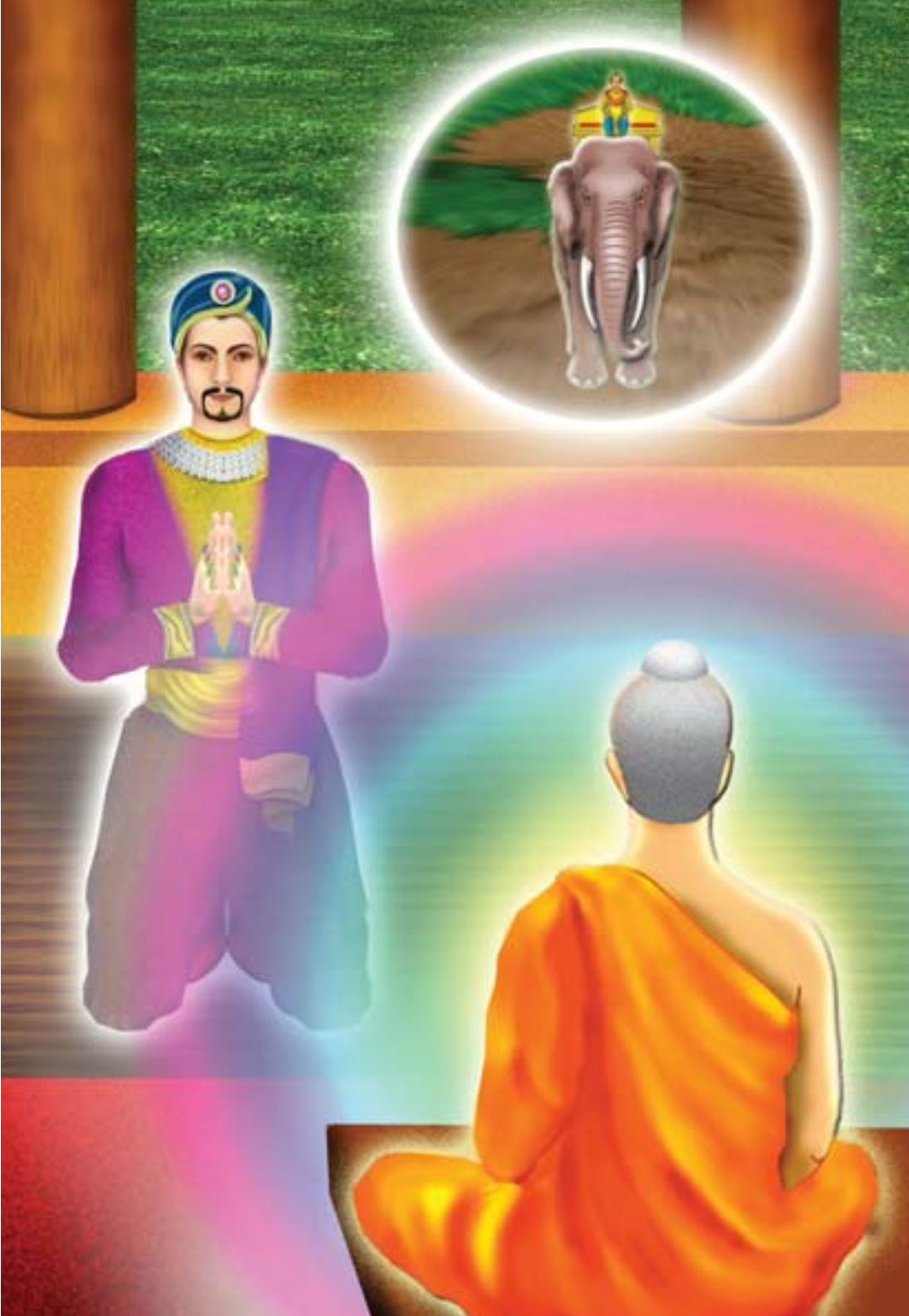
๑๒

ก ตั ญ ญ

คุ ณ ต่ า ง อ ง ค ว า ม เป็ น ค น

ผู้ใดอันบุคคลอื่นทำความดีให้แก่ตนก่อนแล้ว สำเร็จ
ประโยชน์ที่ต้องการแล้ว ย่อมรู้สึกประโยชน์ทั้งหลายของบุคคล
ผู้ช่วยเหลือนั้น จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น

กัตถุญญคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๑

เวลาแห่งการปฏิบัติธรรมเป็นเวลาที่มีคุณค่ามหาศาล เพราะเราจะได้ทำใจหยุดใจนิ่ง แสวงหาอริยมรรค เส้นทางของ พระอริยเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นทางเอกสายเดียวที่จะนำพาเราให้ เข้าถึงธรรมกายภายใน เข้าถึงแหล่งแห่งความสุข อันจะทำให้ หลุดพ้น จากความทุกข์ทั้งปวง ปัจจุบันนี้มีมวลมนุษยชาติส่วนใหญ่ ยังไม่รู้เป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตว่า เกิดมาทำไม อะไรคือสิ่งที่ ชีวิตต้องแสวงหา เมื่อไม่มีโอกาสได้ฟังพระสัทธรรม ไม่ได้ ประพฤติปฏิบัติธรรม ชีวิตจึงต้องตกอยู่ท่ามกลางกระแสแห่ง ความทุกข์ เหมือนถูกตรึงด้วยเครื่องพันธนาการ แต่เมื่อไร ก็ตามที่ได้ปฏิบัติธรรม ก็จะเข้าใจ และซาบซึ้งมุ่งทำความ บริสุทธิ์ให้เกิดขึ้น

มีวาระพระบาลีใน ทักขิธัมมชาดก ความว่า

“โย ปุพฺเพ กตกลยาโณ กตตฺเถ มนุषฺซมฺติ
อตฺตา ตสฺส ปวตฺตนฺติ เย โหณฺติ อภิปตฺติตา

ผู้ใดอันบุคคลอื่นทำความดีให้แก่ตนก่อนแล้ว สำเร็จ ประโยชน์ที่ต้องการแล้ว ย่อมรู้สึกประโยชน์ทั้งหลายของ บุคคลผู้ช่วยเหลือนั้น จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น”

ความกัตถุญญกตเวทีเป็นสัญลักษณ์ของคนดี แม้แต่พระ- สัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสถึงบุคคลที่กัตถุญญกตเวทีว่า เป็นบุคคล

กตัญญูคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๒

ที่หาได้ยากยิ่งในโลก เพราะผู้ที่มีความกตัญญูจะเป็นที่รัก ที่เคารพของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเหยียบย่างไปแห่งหนตำบลใด ก็จะเป็นที่รักที่เกรงใจ และประการสำคัญ ความปรารถนาอะไรก็ตามที่บุคคลนั้นต้องการ มีแต่จะยิ่งเพิ่มพูนงอกงามขึ้นไปเรื่อยๆ จะเป็นผู้ที่สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยประโยชน์ของตน และประโยชน์ผู้อื่น จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ให้ถึงพร้อม

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความกตัญญูอย่างมาก หากสาวกผู้มีศรัทธาในศาสนาของพระองค์ ลืมเลือนพลั้งเผลอในการตอบแทนผู้มีพระคุณแล้ว ถ้าพระพุทธร่องค์รับรู้รับทราบก็จะไปแสดงธรรมโปรดให้ฉุกละจิลกันได้ เหมือนเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง

*ตอนนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ที่โฆสิตาราม เมืองโกสัมพี วันหนึ่งพระบรมศาสดาโดยมีหมู่พระอริยเจ้าทั้งหลายห้อมล้อม ได้เสด็จเข้าไปในพระนครเพื่อบิณฑบาต ตอนเช้าตามพุทธประเพณีอยู่นั้น ได้มีช้างพังต้นของพระเจ้าอุเทนชื่อว่า **ภัททวดี** เดินเข้ามาหมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค

กัตติยคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๓

ผู้ทรงเปี่ยมด้วยมหากรุณา เมื่อก่อนตอนที่ข้าพระองค์แข็งแรง
อยู่นั้น พระเจ้าอุเทนทรงโปรดปรานข้าพระองค์มาก เพราะ
ข้าพระองค์สนองงานได้ทุกอย่าง ในเวลาที่พระองค์ยังรุ่มอยู่
ทรงได้ราชสมบัติพร้อมกับพระเทวีมาก็เพราะข้าพระองค์ จึงได้
พระราชทานการเลี้ยงดูอย่างดี ทรงตกแต่งที่อยู่อาศัย ประพรม
ด้วยของหอม ให้ตามประทีปด้วยน้ำมันเจือของหอม
พระราชทานอาหารรสเลิศนานาชนิด มาบัดนี้ข้าพระองค์ชราภาพ
ไม่สามารถสนองงานได้ พระเจ้าอุเทนจึงรับสั่งให้งดการบำรุง
นั้นทุกอย่าง บัดนี้ข้าพระองค์ได้รับความลำบากเหลือเกิน ไม่มี
ที่พึ่งอื่นนอกจากพระองค์เท่านั้น”

พระบรมศาสดาสืบเรื่องราวที่ข้างพังต้นทูลทั้งหมดแล้ว
ด้วยพระญาณอันบริสุทธิ จึงตรัสว่า “เจ้าจงไปเถิด เราตถาคต
จะทูลพระราชินีให้แต่งตั้งเจ้าให้กลับมามียศดังเดิม” แล้วเสด็จ
ไปยังพระราชนิเวศน์ พระราชทานุมนมต์พระผู้มีพระภาคให้เข้า
ไปในพระราชฐาน ทรงถวายมหาทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า
เป็นประมุข หลังจากถวายทานแล้ว พระทัยของพระเจ้าอุเทน
ก็เบิกบานผ่องใส เหมาะที่จะเป็นภาชนะรองรับพระธรรมเทศนา
เมื่อพระบรมศาสดาจะทรงทำอนุโมทนา จึงตรัสถามว่า “ดูก่อน
มหาบพิตร พังต้นภัททวดีไปอยู่ที่ไหนเสียเล่า” เมื่อพระราช
กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ไม่ทราบเลยพระเจ้าข้า” พระลัมมา-

กตัญญูคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๔

สัมพุทธเจ้าจึงตรัสให้พระราชาระลึกถึงความดีของภักทวดี ช้างต้นว่า “ดูก่อนมหาบพิตร พระองค์เป็นถึงจอมคนแห่งพระนคร การพระราชทานยศกับผู้มีความดีเป็นสิ่งที่ทำถูกต้อง แต่การที่ทอดทิ้งในเวลาแก่ชรา นั้น เป็นเรื่องที่ไม่สมควร พังต้นภักทวดี ตอนนีกลายเป็นสัตว์อนาถา ร่างกายก็ทรุดโทรม หากินต้น-ลำเจียกประดังชีวิตไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น การทำอย่างนี้ไม่เหมาะ กับพระองค์เลย ควรที่พระองค์จะเป็นคนที่มีความกตัญญูกตเวทิมนุษย์และเทวดาทั้งหลายจะได้สรรเสริญ จงพระราชทานให้สัตว์ผู้มีความดีนั้นได้ยศเหมือนเดิมเถิด” เมื่อตรัสจบแล้ว พระพุทธ-องค์ก็เสด็จไปสุโขทัยนิสิตาราม พระเจ้าอุเทนราชาแห่งเมืองโกสัมพี ได้สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้วก็ทรงได้คิด จึงได้พระราชทานยศให้กับพังต้นภักทวดีเหมือนเดิม

เรื่องที่พระบรมศาสดาได้ให้พระเจ้าอุเทนกลับพระทัยได้ ก็ได้เป็นเรื่องที่โจษขานกันไปทั่วทุกแห่งหนว่า พระบรมศาสดาทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องกตัญญูกตเวทียิ่งเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่ในหมู่ของภิกษุทั้งหลายก็ยังหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาเป็นหัวข้อสนทนาธรรมว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระบรมศาสดาของเราได้ตรัสถึงคุณงามความดีของพังต้น ทำให้พระราชาระลึกได้ และทรงได้แต่งตั้งให้ยศดังเดิม พระบรมศาสดาผู้มีมหากรุณาธิคุณของเราทั้งหลายนั้นทรงให้ความสำคัญ ต่อผู้ที่มี

กัตติญญคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๕

ความกตัญญูทเวทีย่างยิ่ง” เมื่อพระศาสดาเสด็จมาถึงแล้ว ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่เพียงบัดนี้เท่านั้น ที่เรากล่าวถึงคุณงามความดีของสัตว์ผู้มีคุณ แม้ในกาลก่อน เราก็ทำอย่างนี้เหมือนกัน” แล้วพระองค์ทรงนำเรื่องราวอดีตมาตรัสเล่าว่า

มีอยู่ชาติหนึ่งพระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลอำมาตย์ เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นแล้วได้รับราชการเป็นมหาดเล็กรักษาพระองค์ ขณะนั้นพระราชที่ทรงครองราชย์มีพระนามว่า ทัทพทธรรม พระโพธิสัตว์ได้สนองงานด้วยความขยันขันแข็ง จึงได้เลื่อนขึ้นไปตามลำดับ ได้ยศสูงดำรงอยู่ในตำแหน่งรัตนบัณฑิตประจำราชสำนัก ในกาลนั้นพระราชามีช้างพังต้นเชือกหนึ่ง ชื่อ **โกฎิพยาธิ** เป็นสัตว์ที่มีพลกำลังมาก ในวันหนึ่งเดินทางได้ถึงร้อยโยชน์ ทำหน้าที่สื่อสาร สอนองงานด้วยการนำสิ่งของมาถวายพระราชา แม้ในยามสงครามก็ได้ร่วมออกรบทำยุทธหัตถี ย้ายศัตรู ได้นำชัยชนะมาให้แก่ราชาเรื่อยมา

พระราชาทรงดำริว่า ช้างพังนี้มีอุปการะแก่เรามาก จึงพระราชทานเครื่องคชาภรณ์ทุกอย่าง ได้บำรุงอย่างดีเหมือนกับที่พระเจ้าอุเทนทำกับภัททวดีช้างพังฉะนั้น แต่ต่อมาภายหลัง เมื่อช้างพังต้นโกฎิพยาธิชราภาพลง พระราชารับสั่งให้บริบทุกลีงทุกอย่าง เหมือนทำนองที่ว่า เสร็จนาฆ่าโคถึก เสร็จศึกฆ่าขุนพลนั่นเอง แต่ในกรณีนี้พระราชาก็ไม่ได้ฆ่าช้าง แต่เท่ากับว่า

กตัญญูคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๖

ฆ่าทั้งเป็นนั่นแหละ ตั้งแต่นั้นมา ช้างที่เคยอยู่แนวหน้าแห่งกองทัพ กลับเป็นช้างแก้วตัวหนึ่งที่ใช้ชีวิตอย่างอนาถา หาใบไม้ใบหญ้า ตามป่าตามเขากินประทังชีวิตไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น ไม่ได้กินอาหารที่ดีๆ เหมือนแต่ก่อน อยู่มาวันหนึ่งหม้อในราชตระกูล ไม่พอใช้ พระราชาจึงตรัสเรียกช่างหม้อมาถามว่า “ทำไมหม้อ จึงไม่พอใช้” เมื่อรู้ว่าที่ไม่พอใช้ก็เพราะหาโคเทียมเกวียนไม่ได้ พระราชาจึงพระราชทานช้างโอฎฐิพยาริให้ไปเทียมเกวียนแทนโค ช่างหม้อก็ปฏิบัติตามพระราชประสงค์

วันหนึ่ง ขณะที่ช้างพังเดินออกจากพระนคร เห็นพระ-
โพธิสัตว์เจ้าจึงเดินเข้าไปหา แล้วก็เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับ
ตนเองให้กับพระโพธิสัตว์ฟัง พร้อมกับขอร้องท่านให้ช่วยเหลือ
พระโพธิสัตว์เจ้าได้ฟังอย่างนั้นก็พลบโยนว่า “เจ้าอย่าโศก-
เศร้าไปเลย เราจะทำให้พระราชาทรงได้คิดเอง” แล้วก็เดิน
เข้าไปเฝ้าพระราชาพร้อมกับทูลถามว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า
พระองค์ทรงมีช้างพังตัวหนึ่งชื่อ โอฎฐิพยาริมิใช่หรือ ช้างตัวนั้น
เป็นสัตว์ที่ทองอาจส่งงามท่ามกลางสมรภูมิรบ ได้ช่วยให้
พระองค์กระทำราชกิจนานัปการได้สำเร็จ มีหน้าซำยังสามาร
เดินทางได้ถึงวันละ๑๐๐โยชน์ พระองค์เองก็เคยพระราชทาน
ยศมากมายแก่ช้างนั้น มาบัดนี้ ช้างพังตัวนั้นไปอยู่ที่ไหนเล่า
มหาบพิตร”

กัตถุญญคุณค่าของความเป็นคน

๑๑๗

พระราชามีเมื่อได้สดับคำถามของมหาอำมาตย์ทรงตอบแบบไม่เต็มปากเต็มคำว่า “เราได้ให้ช่างแกะช่างหล่อ เพื่อใช้ในการเขียนโคมัยแล้ว” เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้นจึงทูลให้ข้อคิดว่า “ข้าแต่มหाराช คุณค่าของความเป็นคนนั้นก็คือเป็นผู้ที่กัตถุญญกตเวที การที่พระองค์ใช้ขุนศึกไปเทียมเกวียนอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สมควรเลย”

เมื่อกล่าวอย่างนี้ในฐานะของรัตนอำมาตย์ผู้ถวายเป็นโอรสของพระโพธิสัตว์เจ้าก็กล่าวประทานโอรสแก่พระราชว่า “คนที่มี ความหวังอยู่ตราบใด ตราบนั้นก็ยังคงคบหากันอยู่ เมื่อผู้ที่เขาคบทำประโยชน์ไม่ได้ คนโง่ทั้งหลายก็ทอดทิ้งเขาไป เหมือนจอมทัพทิ้งช้างพัง ผู้ใดที่คนอื่นทำความดีให้เขาก่อน สำเร็จตามความต้องการ แล้วทอดทิ้งผู้มีพระคุณ ไม่รู้คุณคน ประโยชน์ทั้งหลายของผู้นั้น ก็จะเสื่อมสิ้นไป ส่วนใครที่รู้คุณคน ประโยชน์ก็จะยิ่งเพิ่มพูนขึ้น เพราะฉะนั้นข้าพระองค์ขอกล่าวคำ ของปราชญ์ทั้งหลายว่า ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้รู้คุณที่ผู้อื่นกระทำแก่ตนเถิด แล้วท่านจักสถิตอยู่ในสวรรค์ ตลอดกาลนาน” พระโพธิสัตว์ได้ให้โอรสกับพระราชและมหาชนพร้อมๆ กัน อย่างนี้ ทำให้พระราชทรงได้คิด และแต่งตั้งยศให้ช่างช่างผู้มีพระคุณดังเดิม และกั้ดำรงอยู่ในโอรสของพระโพธิสัตว์ ละจากโลกนี้ก็เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

กตัญญู คุณค่าของความเป็นคน

๑๑๘

จากเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า ความกตัญญูรู้คุณผู้ที่มีอุปการคุณ และหาโอกาสกตเวที คือตอบแทนพระคุณนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะการกระทำอย่างนี้ บัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลาย ไม่ติเตียน แม้ตนเองก็ติเตียนตนเองไม่ได้ ความกตัญญูกตเวทิตานั้น ถือว่าเป็นเครื่องวัดคุณค่าของความเป็นคนอย่างแท้จริง

ดังนั้น ขอให้ทุกท่านตระหนักในเรื่องความกตัญญูกตเวทิตี้นี้ให้มาก อย่าให้ขาดตกบกพร่อง ต้องตอบแทนผู้มีพระคุณของเราทุกๆ คน ด้วยการชักชวนให้ท่านเหล่านั้น รู้จักหนทางแห่งความหลุดพ้นให้ได้ เมื่อทำได้อย่างนี้ คุณค่าแห่งความเป็นคนของเรา ก็จะบริบูรณ์อย่างแท้จริง

